

HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
HARRAN UNIVERSITY FACULTY OF THEOLOGY

ULUSLARARASI
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK
SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON MAWLANA JALAL AL-DIN RUMI
AND MAWLAWISM

Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 800. doğum yıldönümü anısına

BİLDİRİLER
II

26–28 EKİM 2007

ŞANLIURFA

ULUSLARARASI MEVLANA VE MEVLEVİLİK SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ-II**ISBN**

978-605-89998-2-4

Düzenleyen Kuruluşlar

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Şanlıurfa Mevlevihanesi Yaşatma ve Kültür Derneği

Editörler

Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI
Prof. Dr. Ali BAKKAL

Düzenleme Kurulu

Başkan: Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI

Sekreteryası: Dr. Hüseyin KURT

Prof. Dr. Ali BAKKAL, Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ, Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN, Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN, Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ, Yrd. Doç. Dr. Cüneyt GÖKÇE, Yrd. Doç. Dr. Harun ŞAHİN, Yrd. Doç. Dr. İ. Hakkı İNAL, Yrd. Doç. Dr. Yasin KAHYAOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ahmet ASLAN, Dr. Celil ABUZER, Dr. Halil ÖZCAN, Dr. Kadir PAKSOY, Dr. Veysel KASAR, Dr. Vehbi ŞAHİNALP, Okt. Kadir ALPEREN, Okt. Abdülkadir AYDIN, Okt. Mehmet OYMAK

Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. İbrahim DÜZEN
Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU
Prof. Dr. Osman TÜRER
Prof. Dr. Mustafa KARA
Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK
Prof. Dr. Abdülhakim YÜCE
Prof. Dr. İsmail YAKIT
Prof. Dr. Ali BAKKAL
Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Dizgi-Tasarım

Arş. Gör. Dr. Hüseyin KURT
Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Grafik Tasarım

Öğr. Gör. Haldun ÖZBUDUN
Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Adres

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Osmanbey Kampüsü/ Şanlıurfa

MEVLEVÎ ÂYIN MÛSİKÎSİ VE MEVLEVÎ SEMÂ ÂYİNİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Arş. Gör. Sevde DÜZGÜNER*

Müzik (musica) kaynak itibarıyla Yunanca ‘*mousikê*’ veya ‘*mousa*’ kelimesinden gelen bir kelimedir ve dünyanın her yerinde aynı anlamı taşımaktadır. Türkçede mûsikî kelimesi de kullanılmaktadır.¹ Mûsikî; bir duygu, bir düşünce ve fikri veya doğal bir olayı anlatmak gayesiyle, ölçülü ve âhenli seslerin belli bir sanat anlayışı içerisinde, ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirme sanatıdır.²

Türk Mûsikîsi tarihi, hem Türklerin tarih boyunca mûsikîyle olan her türlü alâkasının, hem de Türk Mûsikîsi sistemiyle bu sisteme az çok katılan her türlü mûsikînin incelenmesidir.³ Türk Mûsikîsi saz ve söz mûsikîsi olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü mûsikî dinî ve din dışı mûsikî(diye ikiye ayrılırken, dinî mûsikî de cami ve tekke mûsikîsi olmak üzere ikiye ayrılır. Âyin musikisi dinî mûsikînin tekke mûsikîsi koluna aittir.□ Âyin formu Mevlevîlikte yaygınlaşmıştır. Güfteleri Mevlânâ’nın şüirlerinden derlenerek günümüzdeki Mevlevî âyinleri bestelenmiştir.□

Bir mûsikî formu olarak Mevlevî Âyinleri, “âyinhanlar” ve “saz topluluğunun” yani ses ve sazın ortaklaşa icrasından ibarettir.□ Gerek Mevlânâ’nın kendi döneminde, gerekse daha sonraki dönemlerde Mevlevîlerin âyin ve besteleri Türk klasik müziğinde temel teşkil etmiştir.□ Mevlevî Âyinleri, semâ sırasında çalınan ve söylenen müzik, büyük mûsikîşinaslar tarafından hazırlanmış, özel bir şekli olan, uzun ve bestelenmesi güç eserler olduğu için bir âyin meydana getirebilmek, bestecilikte çok üstün olmayı gerektirir. Mevlevîlerin âyinlerini mûsikî eşliğinde yapmaları, bu tarikatın yüzyıllar boyunca büyük besteciler yetiştirmesine sebep olmuş; Türk Mûsikîsi’nin en başarılı bestecileri Mevlevî tarikatından çıkmıştır. Eski Mevlevî tekkeleri, saray dışında ilk Türk konservatuarları olarak kabul edilmiştir.□

Mevlevî mûsikîsinde ney’in özel bir yeri vardır. Bizzat Mevlânâ Mesnevî’sine:

Bişnev ez ney çün şikâyet mî küned / Ez cüdayihâ hikâyet mî küned

(Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor)□

dizelerinden oluşmuş bir beyitle başlamıştır. Mevlevîlikte özel bir yeri olan ilk on sekiz beyit, “ney’in

* S.Ü. SBE Din Psikolojisi

¹ Coban, Adnan, *Müzikoterapi*, Timaş Yay., İstanbul 2005, s. 27.

² Özkan, İsmail Hakkı, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri-Kudüm Vebekeleri*, Ötüken Yay., İstanbul 2000, s. 29.

³ Ak, Ahmet Şahin, *Türk Musikîsi Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara ts., s. 13.

* Kaynaklara din dışı mûsikî ifadesi, dinî muhteva içermeyen sözlerden oluşan eserler için kullanılmıştır. Müziği, dinî ve din dışı diye ayırmak mümkün olmamakla beraber din dışı mûsikî ifadesi, literatürde sözlü musikinin bir çeşidi olarak terim haline geldiği için araştırmamızda da bu anlamda kullanılmıştır.

⁴ Kaplan, Zekâi, *Dinî Musikî Derleri*, MEB, İstanbul 1991, s. 13-14.

⁵ Yaygınöl, Hasan Sami, *Müziğin Gelişimi ve Biçimleri*, AÜAÖF, Eskişehir 1998, s. 69-70; Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri*, s. 82.

⁶ Özcan, Nuri, “Türk Dinî Mûsikîsi ve Şâheserleri Mevlevî Âyinleri”, *Keşkül Dergisi*, S. 7, İstanbul 2006, s. 97.

⁷ Çelebi, Celâleddin Bâkır, *Hız Mevlânâ Okyanusundan*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya 2003, s. 191-192.

⁸ Özkan, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usulleri*, s. 82.

⁹ Rumî, Mevlânâ Celâleddin, *Mesnevî* (Çev. Veled İzbudak), C. 1, b. 1, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2004, s. 41.

feryadı” adı altında anılmaktadır. Bu beyitlerde sazlıktan koparılan ney’in yine oraya dönme arzusu konu edilmiştir ve sözü edilen beyitler, Mevlânâ tarafından insanın yüce varlığın yanından dünyaya geliş şeklinde yorumlanmıştır. Şu halde ney, mânevî yolculuğa çıkmış ve insan-ı kâmil olma yolunda ilerleyen kişiyi -dolayısıyla Mevlânâ’nın bizzat kendisini de- sembolize eder. Ney, Mevlânâ’nın mûsikî ve semâ düşüncesinin merkezinde yer alan bir mûsikî enstrümanıdır. O, sesi, insan üzerindeki etkisi, kendisine yüklenen sembolik manalar ve Mevlânâ’nın anlatmak istediği birçok şeyin onun ağzından dile getirdiği bir vasıta konumundadır. Bu sebeple, Mevlânâ’nın mûsikî ve semâ anlayışını ortaya koyarken ney’in bu özel durumu da göz önünde bulundurulmalıdır.□

Sem’ kökünden gelen semâ, sözlükte “dinlemek, işitmek, kulak vermek; makam ve nağme ile okunan dinî metinleri dinleme; dinî mûsikînin tesiriyle coşup dönme” gibi manalara gelmektedir.□ Semâ (mûsikî eşliğindeki zikir), hicri V. asrın ilk yarısında büyük bir şöhrete kavuşmuş olan Ebu Said Ebu'l-Hayr (v. 1049) ve ondan yaklaşık iki asır sonra gelen Mevlânâ Celâleddîn Rûmî zamanında dinî vecd halinde yapılan yarı-dinî bir merasim şeklini almıştır.□ Mevlevî Âyini, tasavvuftaki devran(anlayışına uygun bir biçimde Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin bulunduğu dinî toplantılarda duyduğu vecd ve zevk eseri olarak herhangi bir usûl ve kâideye bağlı kalmaksızın zaman zaman yaptığı semâlardan (dönüş) alınan ilhamla, kendisinden sonra düzenlenip geliştirilerek şekillenmiş bir zikir toplantısıdır.□ Mevlevîlerin belli günlerde bir araya gelip yaptıkları semâ zikrine “mukâbele”, semâ gününe de “mukâbele günü” denir.□ Mukâbele kavramının yanı sıra “Mevlevî Semâ Âyini”, “âyin-i şerîf” veya sadece “semâ” kavramları da kullanılır. Mevlânâ’nın düşüncelerinin bir tarikat kimliğine bürünüp teşkilatlanması oğlu Sultan Veled’in zamanında başlamıştır. Ancak Mevlevî âyinlerinin belli bir âdâb ve erkâna tâbî olarak icra edilmesi XV. yüzyılda Sultan Veled’in torunu Emîr Âlim Çelebi’nin oğlu Âdil Çelebi dönemine rastlamaktadır. Semânın belirli bir düzene konulmasına öncülük yaptığı için Âdil Çelebiye “pîr” lakabı verilmiş ve Pîr Âdil Çelebi olarak anılmıştır.□

Günümüzdeki adlandırıldığı şekliyle mukâbele âyini, bir devr-i veledî ve dört selamdan oluşur. Ney taksiminden sonra peşrevin başlaması ile şeyh ve semâzenler, mukâbele meydanında sağdan sola doğru dairevî bir yürüyüşe başlarlar. Meydanı üç kez dolaşmaktan ibaret olan bu yürüyüş, Sultan Veled zamanında uygulanmaya başlandığı için “devr-i veledî” (Sultan Veled Devri) olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra dört selamdan meydana gelen semâ devranına geçilir.□ Beş bölümden oluşan Mevlevî Semâ Âyini, Hz. Muhammed için kaleme alınmış methiye ile başlar (Na’t-ı Şerîf). İkinci bölüm, ney taksiminden oluşmaktadır. Bu taksim her şeye can veren nefesi (Nefhây-ı İlâhî) ifade eder. Üçüncü bölümde devr-i veledî yer almaktadır. Dördüncü bölümde, dört selamdan oluşan Semâ Âyini icra edilir. Beşinci bölümde ise Kur’an-ı Kerim’den kısa bir bölüm okunur ve tören dua ile son bulur.□

Mevlevî Âyini, tasavvufî manada ilâhî aşk ve Hakk’a vuslat yolunun derecelerini, kısacası insanın miracını sembolize eden, en küçük teferruatına kadar tespit ve tâyin edilmiş usûl ve erkânla yapılır.□ Mevlevîlik’teki sembolik anlamlara göre Mevlevî Semâ Âyini kıyamet gününü tasvir eder. Mevlevî dervişinin başındaki sikke mezar taşı, tennûre kefeni, sırtındaki hırka da kabridir. Kâinatı temsil eden

¹ Arpaguş, Safi, “Mevlânâ’nın Eserlerinde Semâ’ İmgesi”, *Keşkül Dergisi*, S. 7, İstanbul 2006, s. 28.

² Uludağ, Süleyman, “Semâ”, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul 1995, s. 461.

³ Küçük, Sezai, “Mevlânâ ve Semâ”, *Keşkül Dergisi*, S. 7, İstanbul, 2006, s. 46.

* Devran (devr-devir), “dönüş, bir eksen veya çember üzerinde düzenli dönmek” demektir. Tasavvufta, bir şeyin aslına dönmesi, ruhların ilk vatanlarına dönmeleği gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bkz. Uludağ, Süleyman, *age*, s. 146.

⁴ Kayaoğlu, İsmet, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, T.C. Konya Valiliği Kültür Müdürlüğü Yay., Konya 2002, s. 139.

⁵ Ceylan, Semih, “Bir Mukâbele Üç Devir: Mevlevî Yolu İsmail Ankaravî’ye Göre Mevlevî Mukâbelesindeki Tasavvufî Remizler”, *Keşkül Dergisi*, S. 7, İstanbul, 2006, s. 35.

⁶ Özcan, Nuri, “Mevlevî Âyini”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 29, TDV, Ankara 2004, s. 464.

⁷ Ceylan, “Bir Mukâbele Üç Devir: Mevlevî Yolu”, s. 35.

⁸ Çelebi, Celâleddin B., “Semâ”, *Konya’dan Dünya’ya Mevlânâ ve Mevlevilik*, (Ed. N. Şimşekler), Karatay Belediyesi Yay., Konya 2002, s. 188 vd.

⁹ Yöndemli, Fuat, *Mevlevilikte Semâ Eğitimi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1997, s. 12.

semâhânenin sağ tarafı görünen maddî âlem (nâsût âlemi), sol tarafı ise görünmeyen mâna âlemine işaret eder (gayb, melekût âlemi). Ney, insan-ı kâmilî, neyin üflenmesi ölümden sonra sûr sesiyle dirilmeyi anlatır. Kudümün ilk vuruşu Allah'ın "kûn" (ol) emrinin ifadesi olup kalkarken yere ellerle vurma hem olmayı hem de sûru işitince kabirden kalkmayı (haşr) temsil eder.□ Hattı istiva, Şeyh'in postu ile kapı arasında çizili olduğu varsayılan ve Şeyh'ten başkasının basamayacağı çizgidir.□ Semâhânenin hattı istivânın başlangıcı sayılan noktası, yani şeyhin bulunduğu yer mutlak varlık âlemine, tam karşısındaki nokta ise insan mertebesine işaret eder. Bu durumda posttan sağa doğru hareket mutlak varlıktan insana inişi (kavs-i nüzûl), hatt-ı istivânın sonundan posta sola doğru yürüyüş ise, insandan mutlak varlığı çıkışı (kavs-i urûc), yani seyrü sülûkü (mânevî olgunluğa erişme yolculuğu) anlatır.□ Post üstündeki Şeyh, Mevlânâ'yı temsil eder. Hakikate varan yolu o bilir; bunun için hakikate varan en kısa yolu temsil eden hatt-ı istivaya ancak o basabilir.□ Dervî veveledideki üç dönüş "ılme'l-yakîn", "ayne'l-yakîn" ve "hakka'l-yakîn" mertebelerine, aynı zamanda mutlak varlıktan canlılar âlemine erişmeye işaret eder.□ Mevlevî Semâsı esmasındaki birinci selâm insanın Allah'ı ve O'na kulluğunu idrak etmesi, ikinci selâm insanın Allah'ın büyüklüğü ve kudreti karşısında hayranlık duyması, üçüncü selâm insanın hayranlık duygularının aşka dönüşmesi, Hakk'a tam teslimiyet yani vuslattır. Dördüncü selâm ise mânevî yolculuğunu, miracını tamamlayan insanın yaratılıştaki vazifesine, kulluğuna dönüşüdür.□

Müziğin, gerek günümüz gerekse geçmiş dönemlerde insan üzerinde etkili olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Eski kitaplar incelendiği takdirde, eski bilim adamları arasında müziğin insan üzerindeki tesirlerinin kabul edildiğine dair birçok örnek görülebilir.□ İnsanlar üzerinde bu kadar etkili olan müzik, dinî bir yakarış haline dönüştüğünde ise dinî tecrübelerin yaşanmasını sağlamaktadır. Din Psikolojisi'nde dinî mûsikî tecrübesi dinî tecrübe alanları arasında yer almaktadır. Bazı sûfi tarikatların zikir ve âyinlerini mûsikî eşliğinde yapmaları, dinî mûsikînin dinî tecrübeyi uyandırıcı ve kuvvetle yaşatıcı etkisinden yararlanma anlamına gelmektedir.⁸

Semâ Âyini'nin sembolize ettiği mânevî anlamlar semâzenleri ve onları izleyenleri etkilemektedir. Mânevî bir yolculuğa çıkma hissi insanlar üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Bu konuda, son mesnevîhân olan Şefik Can'ın şu ifadeleri büyük önem arz etmektedir:

"Bu dönüş yani semâ yalnız bedenle dönüş değildir. Gönülle, ruhla, aşkla, imanla, maddî ve mânevî bütün varlığı ile dönüşür. Bu dönüşte Hakk' aşkla, mevhum varlığından, kendi benliğinden kurtulur da Allah'ta yok olur. Cüz'ün küilde kaybolması, bir zerrenin dönerek türeyerek güneşe doğru yükselmesidir. Gönlini kirlî isteklerden temizlemiş, abdest almış, kefenle bürünmüş bir gerçek semâzen, mutribin ilâhî nağmelerine uyararak dönerken artık o kendinde değildir. Semânın dışında bulunanlar semâ edenlerin döndüklerini görürler amma, bilmezler ki, semâ edenlerin kendileri orada yoktur. Semâzenlerin hayalleri görülmektedir. Onların gerçek varlıkları kendilerinden kurtulmuşlar, ötelere gitmişlerdir. Bu cümleleri ezberlemiş gibi, semâ hakkında söylenen basma kalıp sözler, sık sık tekrarlanan ifadeler olarak kabul ederseniz, hataya düşersiniz. Eğer başınızda bir ağırlık yoksa, üzüntünüz mevcut değilse, huzur içinde iseniz, bir semâ töreninde bulunduğunuz zaman mutribin ilâhî nağmelerine uyararak semâhânedede semâzenler uçuşurken, ruben siz de semâ eder gibi olursunuz. O dönüşler, o âbenkler sizi sizden alır, siz de ötelere gidersiniz. Siz semâ dışında olduğumuz bâlde bunları duyarsınız. Ya içinde olsanız neler duyarsınız?"

Yukarıda değinilen bilgiler ışığında tüm müzik çeşitlerinde olduğu gibi Mevlevî Âyin Mûsikîsi'nin de insan psikolojisini etkilediğini söylemek mümkün görünmektedir. Bu etkilenmenin yönünü belirlemek

¹ Özcan, "Mevlevî Âyini", s. 466.

² İnançer, Tuğrul, "Mevlevî Mûsikîsi ve Semâ Âdâbı", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik*, (Ed. N. Şimşekler), Karatay Belediyesi Yay., Konya 2002, s. 195.

³ Özcan, agm, s. 466; İnançer, agm, s. 199.

⁴ İnançer, agm, s. 199.

⁵ Özcan, agm, s. 466.

⁶ Celâleddin Çelebi, "Semâ", s. 189-190; Özcan, "Mevlevî Âyini", s. 466.

⁷ Colombe, Casimire, *Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi* (Çev. Salih Ergen ve Ahmet Şahin Ak), Ötüken Yay., İstanbul 2006, s. 15.

⁸ Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV, Ankara 2005, s. 146-147.

⁹ Can, Şefik, *Mevlâna*, Ötüken Yay., İstanbul 2006, s. 264.

amacıyla 2005 yılında Konya Mevlana Kültür Merkezi'nde tarafımızdan bir alan araştırması yapılmıştır. 7-17 Aralık tarihleri arasında icra edilen Semâ Âyinlerini izleyen ziyaretçilere uygulanan anket çalışmasına 415 kişi katılmıştır. Anketin bu çalışmamızda ele alınan bölümü, ziyaretçilerin izledikleri âyin neticesinde beklentilerinin karşılanma durumları ile semâ ve mûsikî hakkındaki duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bölümdür. Veri analizi aşamasında bu cevaplar tarafımızdan incelenip tasnif edilmiştir. Cevaplar ilk olarak, beklentileri karşılananlar, kısmen karşılananlar ve karşılanmayanlar şeklinde ayrılmıştır. Mevlevî Semâ Âyini'ni izleyen ziyaretçilerin %89,5'i (s=256) program sonunda semâ ile ilgili beklentilerinin karşılandığı yönünde cevaplar vermişlerdir. Bu grubun %5,9'u (s=17) beklentilerinin kısmen karşılandığını belirten yorumlara yer verirken; %4,5'i (s=13) ise karşılanmadığını ifade eden yorumlara yer vermişlerdir. Mevlevî Semâ Âyini'ni izleyen ziyaretçilerin %90,6'sı (s=222) program sonunda mûsikî ile ilgili beklentilerinin karşılandığı yönünde cevaplar vermişlerdir. Bu ziyaretçilerin %5,3'ü (s=13) beklentilerinin kısmen karşılandığını belirten ifadeler kullanırken %4'ü (s=10) beklentilerinin karşılanmadığını, programı beğenmediklerini belirten ifadeler kullanmışlardır.

Semâ Âyini ile ilgili beklentilerinin kısmen karşılandığını belirtenlerin hem semâ hem de mûsikîye dair olan ifadelerinde belli başlı iki unsur göze çarpmaktadır. Bunlardan biri, bilgi eksikliği gibi katılımcının kendisinden kaynaklanan sebepler; diğeri kalabalık gibi çevresel faktörlerden kaynaklanan unsurlardır. Bu noktada bizzat ifadeye dökülen birkaç örnek cümleye değinmek yerinde olacaktır:

"Beğendim ama sembolleri bilmeyince mânevî havaya giremedim." (Kayseri, bayan, 20, öğrenci, orta)*

"Güzel fakat Hak-İnsan münasebeti kurulmuyor gibi." (Konya, bay, 53, berber, yüksek)

"Aşkçası yerimden kalkıp dönmek istedim ve tereddüt yaşadım. Çok kişisel olan ve ibadet olan bu hâlin bir gösteriye dönüştürülmesi ne kadar doğru? Dönenler gerçekten olmaları gereken halde bu kadar göz önünde yoksa gösteri halinde miydi?" (İzmir, bayan, 37, bankacı, orta)

Her iki bölümde de beklentilerinin karşılanmadığını belirten ziyaretçiler ise doğallığın olmaması, gösterinin amacına ulaşmadığını düşünme, dinî temanın olmadığını düşünme gibi sebepler ileri sürmüşlerdir. Bunların yanı sıra ziyaretçilerin programı beğenmemelerinin ardında âyin hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarının da etkili olduğu söylenebilir. Bu gruba örnek olarak şunları zikredebiliriz:

"Rahsız buldum." (Konya, bay, 37, avukat, orta)

"Beni mânevî yönden daha çok etkileyeceğini düşünüyordum. Ağlarım diye gözlüğüümü getirmiştim ama ağlamadım." (İstanbul, bayan, 36, öğretmen, orta)

"Daha vurgulayıcı ve izleyicileri bağlayıcı olabilirdi. Âyin, semâ ayını monotonlukta devam ediyor." (Konya, bay, 43, serbest meslek, orta)

"Semâ Âyini'nin dinsel muhtevâ içermediği, sadece gösteri amacıyla icra edildiği kanaatindeyim." (Konya, bay, 35, gazeteci, orta)

"İlk izlediğim Semâ Avanos Saruban Kervansarayı'ndaydı. Ortamda ışıklandırma ses düzeni mükemmeldi. Aşırı kalabalık seyirci yoktu. Bu sebeple o âyinden çok etkilendim. Yalnız Konya'da izlediğim âyinden hiç etkilenmedim. Ses düzeni, kalabalık olumsuz etkiledi." (Konya, bayan, 24, mezun, orta)

Semâ hakkındaki beklentileri karşılanan 256 kişinin ifadeleri incelenmiştir. Ziyaretçilerin duygu ve düşüncelerini kendi cümleleriyle anlattıkları bu bölümde sıkça ifade edilmiş olan duygular etrafında bir sınıflandırma yapılmıştır. Öncelikle beklentilerin karşılanma yoğunluğu, çok beğenme/çok etkilenme ile beğenme/etkilenme olarak ikiye ayrılmıştır. Sonra ise tutum bildiren cümleler tespit edilmiş ve konu yakınlığına göre gruplandırılmıştır. Ziyaretçilerin duygu ve düşüncelerini kendi cümleleriyle anlatmaları sebebiyle bu bölüm, büyük öneme hâzidir. Semâ ile ilgili beklentileri karşılanan ziyaretçilerin yorumlarında şu unsurlar göze çarpmaktadır:

İzledikleri Mevlevî Semâ Âyini sonucunda semâ ile ilgili beklentilerinin karşılanması hususunda beğeni ifadeleri kullanan ziyaretçilerin %67,9'u (s=127) programın beklentilerinin üzerinde olduğu

* Araştırmamızda, ziyaretçilerin kendi ifadelerine değinildiği bölümlerde parantez içinde kişisel bilgiler verilmiştir. Bu sıralama, sözü edilen ifadenin sahibinin geldiği şehir, cinsiyeti, yaşı, mesleği ve sosyo-ekonomik durumu şeklindedir.

yönünde cümleler kurmuşlardır. Bu grubun %32,1'i (s=60) ise programı beğendiklerini ve/veya etkilendiklerini dile getiren ifadelerle yer vermişlerdir. Semâ ile ilgili duygu ve düşüncelere bakıldığında vurgulu olarak söylenmiş beğeni ifadeleri göze çarpmaktadır. Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu program hakkındaki fikirlerini dile getirirken çok güzel, çok iyi, çok etkileyici, gayet güzel, oldukça başarılı, son derece yeterli, umduğumdan daha güzel gibi vurgulu sıfat söylemlerine başvurmuşlardır. Bu konudaki birkaç örnek şu şekilde sıralanabilir:

"Duygulandım, daldım gittim. Hislerimi anlatamıyorum." (Konya, bayan, 23, güvenlik görevlisi, orta)

"O kadar derin anlam var ki yaşamak gerekir." (Konya, bayan, 28, yüksek mühendis, orta)

"Her şey o kadar etkileyici ve iz bırakıcı ki söyleyecek söz bulamıyorum." (İzmir, bayan, 54, ev hanımı, yüksek)

"Duygu ve düşüncelerim yazmakla bitmez, çok mükemmel." (Giresun, bay, 44, memur, orta)

Semâ Âyini boyunca içinde buldukları psikolojiyi anlatan cümleler kuranların %30,4'ü (s=32), Allah'a yakınlık; %30,4'ü (s=32), ruhen rahatlama tecrübesi yaşamışlardır. Bu grubun %10,4'ü (s=11), kendini ve hayatı sorgulamaya dair ifadelerle yer verirken %6,6'sı (s=7), kendini semâ yapar gibi hissettiğini veya semâ yapmayı istediğini belirten ifadelerle yer vermiştir. Tutum cümleleri kuran grubun %3,8'i (s=4), başka âlem sözünü kullanırken %2,8'i (s=3) ise, âyini diğer insanların da görmeleri gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Tutum cümleleri analiz edilirken sık rastlanan bir ifade belirlenmiş; ardından tüm ziyaretçilerin cevapları bu ifadeyi içerip içermediğine göre sayılmıştır. Bu bağlamda Allah'a yakınlık ve ruhsal rahatlama duyguları ön plana çıkmıştır. Ziyaretçilerin bu kadar yoğun bir şekilde Allah'tan bahsetmeleri âyinin bir dinî tecrübe niteliği taşıdığına açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca ifadelerle bakıldığında yoğun duygusallık içeren cümleler göze çarpmaktadır. Birkaç örneği şu şekilde sıralamak mümkündür:

"Allah'a yakınlaşma ve onun yüzünün her yerde olması." (İstanbul, bay, 40, turizm, orta)

"Bütün yollar Allah'a ulaşmak içindir." (Ankara, bay, 65, emekli, orta)

"Çok etkilendim. Kendimi Allah'a çok yakın hissettim." (Konya, bayan, 30, ev hanımı, orta)

"Hak'tan alıp halka dağıtmak." (Konya, bay, 20, yönetici, orta)

"Allah aşkını anlatan en güzel anlar." (Konya, bayan, 30, mühendis, orta)

"Allah'a tam manasıyla teslimiyet." (Konya, bayan, 23, öğrenci, orta)

"Aşk, Allah aşkıyla yapılan harika din yaklaşımı." (Bursa, bayan, 36, ev hanımı, orta)

"Aşkından başının dönmesini unutacak kadar aşkla yorulan bununla birlikte dünyanın sıkıntularından da başı dönmecektir kadar isabetli olan." (Çorum, bayan, 26, öğrenci, orta)

"İlâhî aşkım farz kabul edilen davranışlar dışında da ifade edilebileceğini "semâ" ile bir kez daha öğrendim." (Kayseri, bayan, 20, öğrenci, orta)

"Hz. Mevlânâ'nın duygularında kâğırdanan Allah sevgisinin tezahürü olan semânın (zikir) bir hatırlatması, anması olması bile çok güzel. Amaç, Pîr'in arınmışlık zikrine talip olabilmek, olmak." (Konya, bayan, 46, gazeteci/yazar, orta)

Semâ ile ilgili cümlelerde öne çıkan bir başka husus da ruhen rahatlama, ruhsal yolculuk, mâneviyat, huşû ve huzur gibi ruhsal dinginliği anlatan temalardır. Ziyaretçilerin yoğun bir biçimde ruha atıflarda bulunmaları, Mevlâ Semâ Âyini'nin daha çok insanların ruh dünyalarına hitap ettiğini göstermektedir. İnsanların bu mânevî yönelişlerinin ardında pek çok sebep yatmaktadır. Ancak bulgulara göre net olan husus, bu yönelişlerinde ruhsal tatmini yakalama arzusu oranlarının yüksek olduğudur. Bu kategori ile bağlantılı örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

"Gerçekten mükemmeldi. Sabır, saygı, içtenlik, sevgi... Hem rabatlatıyor hem aslına dönmesine yardımcı." (Kayseri, bayan, 20, öğrenci, orta)

"Çok duygulanıyorum. Mânen rabatlatıyorum. Dünyanın boş olduğunu düşünüyorum." (Konya, bayan, 40, ev hanımı, orta)

"Semâ Âyini izledikten sonra ruhumun yıkandığını hissediyorum." (İzmir, bayan, 62, emekli, orta)

"Bir insanı götürülebilecek en uç noktaya, derinliklere götüren, ruhen insanın nefsinden ayrıldığı bir görüntü."

(Antalya, bay, 25, mühendis, orta)

“Mânevî hazza doydum.” (Niğde, bay, 27, gazeteci, orta)

“İnsanda mânevîyatı son derece yükseltiyor.” (Çankırı, bay, 20, öğrenci, orta)

“Göz doldurucu, etkileyici, mânevî duyguları harekete geçiren bir kompozisyon.” (Adana, bay, 24, subay, orta)

“Huzur verici ve rahatlatıcı bir gösteri.” (Konya, bayan, 29, hemşire, yüksek)

“Müthiş, huzur bulunan bir yer. Ruhumu okşayan dönüşlerle bezeli. Ama gerçek özelliğini çoğu yerde anlamıyorlar. Çok basite indi artık. Dans topluluğu olarak görülüyor.” (İzmir, bayan, 19, harita kadastro, orta)

Ziyaretçiler, izledikleri âyin sonucunda kendilerini sorgulama ihtiyacı duyduklarını da belirtmişlerdir. Bu durum, ölümü hatırlama, düşüncelere dalma, hayatını değiştirmeye karar verme gibi çıkarımlarla ifade bulmuştur. Mevlevî Semâ Âyini'ni izleyen ziyaretçilerin büyük çoğunluğu (%78,1) yüce varlığı ve ona yaklaşma hissini deneyimlemişlerdir. Tanrı'nın varlığı tecrübesini yaşayan bir kişi onun karşısındaki konumunu anlamlandırmak için kendini sorgulama ihtiyacı hissedecektir. Nitekim etki ve sonuçları bakımından dinî tecrübe, bu tecrübeyi yaşayan kişinin kendi var oluşunu sorguya çekmesi şeklinde ortaya çıkan bir niteliğe sahiptir.¹ Bu bağlamda Semâ Âyini sonucunda bir çeşit dinî tecrübe yaşayanların kendilerini sorgulama ihtiyacı duymaları mantıklı görünmektedir. Bu konunun örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

“Nefis terbiyesi.” (Isparta, bayan, 22, öğrenci, orta)

“İnsanın kâinattaki küçük konumunu anlamasına yardımcı oluyor.” (Konya, bayan, 20, öğrenci, orta)

“Abiret, ölüm ve kendimi sorgu halinde hissediyorum.” (Konya, bay, 40, serbest meslek, orta)

“Dünyaya daha az meyil etmem gerek” (Konya, bayan, 42, ev hanımı, orta)

“Mânevîyatı öne çıkarıp insanın kendini sorgulamasına yardımcı oluyor.” (İstanbul, bayan, 33, mesleğini yazmamış, orta)

Ziyaretçilerin ifadelerine bakıldığında, semazenlerin içinde buldukları psikolojik durumun bazı seyircilere yansımış olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Nitekim bu bölümde, ziyaretçilerin kendilerini semâ yapıyor gibi hissettikleri şeklindeki ifadelerin yanı sıra, semazenlerin yerinde olma arzusunu içeren ifadeler de rastlamak mümkündür:

“Kendimi balkada hissettim. Ölmek kadar kutsal. Allah için olunca o kadar güzel ki...” (Ankara, bayan, 49, ev hanımı, orta)

“Semazenlerin giyimi ve semâ gösterileri insanı gerçekten çok etkiliyor. Onların yerinde olmayı gerçekten çok isterdim.” (Konya, bay, 26, memur, orta)

“Semazenler neler hissediyor, neler düşünüyorlar çok merak ediyorum. Fakat onlar dönerken ben bunları hissettiysem onları düşünemiyorum bile...” (Adana, bayan, 32, öğretmen, yüksek)

“Kendilerinden geçiyorlar. Onların yerinde olmak isterdim.” (Konya, bayan, 33, öğretmen, orta)

“Mevlânâ'yı düşünerek onları izliyorum ve sonunda kendimi o ortamda hissediyorum.” (Kahramanmaraş, bay, 20, öğrenci, düşük)

Semâ ile ilgili tutum cümlelerinde yer alan bir diğer husus da zaman ve mekânın dışına çıkma tecrübesidir. Âyinin insanların ruh dünyalarına daha çok vurgu yapmasıyla ilişkili olan bu tecrübeye ziyaretçiler, maddî dünyanın sınırlarını aşma deneyimini dile getirmişlerdir. Bu konunun üç örneği aşağıdadır:

“İnsanı başka âlemlere götürüyor.” (Konya, bayan, 21, öğrenci, orta)

“Semâ ve mûsikî ruhumu dinlendirdi. Yaşadığım zamanın dışına çıktım.” (Ankara, bay, 28, araştırma görevlisi, orta)

“Dünya içinde ayrı bir dünya, ayrı bir mekan içinde kayboluyor semazenler.” (Ankara, bayan, 23, mezun, orta)

Semâ ile ilgili fikirlerin yer aldığı bu bölümde son olarak değinilecek husus, ziyaretçilerin zevk olarak

¹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 134.

tecrübe ettikleri bu duyguları başkalarının da görmesini arzu etmeleridir. Bu ifadelerin, programdan etkilenen ziyaretçilerin kendilerinin ötesinde evrensel bağlamda deneyimler kazandıklarını gösterdiğini söylemek mümkün görünmektedir. Örneğin;

“Çok etkileyici ve herkesin hayatında bir defa görmesi gerekir diye düşünüyorum.” (Konya, bay, 23, memur, orta)

Uygulanan anketin sonuçlarına göre; izledikleri Mevlevî Semâ Âyini sonucunda mûsikî ile ilgili beklentilerinin karşılanması hususunda beğeni ifadeleri kullanan 222 ziyaretçinin %66’sı (s=95) çok beğenme/çok etkilenme yönünde ifadeler kullanırken %34’ü (s=49), yalın ifadelerle törenden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Ziyaretçilerin beklentileri büyük ölçüde umduklarından da fazlasıyla karşılanmıştır. Bu durumu, “çok beğendim”, “çok etkileyici”, “umduğumdan daha güzeldi” gibi vurgulu söyleyişlerle dile getirdikleri gibi “harika”, “muazzam”, “mükemmel” gibi yüksek düzeyde memnuniyet bildiren sözlerle de dile getirmişlerdir. Ayrıca sade bir söylemle programı beğendiklerini ve/veya etkilendiklerini dile getiren ziyaretçilerin ifadeleri arasında “güzel”, “hoş”, “etkilendim”, “karşılıklı” gibi ifadeler yer almaktadır.

Semâ Âyini boyunca dinledikleri müziğin etkisiyle içinde buldukları psikolojiyi anlatan cümleler kuranların %70,9’u (s=66), mûsikînin onları rahatlattığını, ruhlarını dinlendirdiğini beyan eden sözler ifade etmişlerdir. Bu grubun %18,2’si (s=17), mûsikîyi oldukça mistik ve ilâhî bulduklarını; özellikle ney sesinden etkilendiklerini bildirmişlerdir. Mevlevî Mûsikîsi sonucunda, hissettikleri ile ilgili tutum cümleleri kuranların %9,7’si (s=9), Allah’a yakınlık; %7,5’i (s=7), kendini sorgulama; %7,5’i (s=7), başka âlem; %4,3’ü (s=4) ise evrensellik tecrübelerini deneyimlemişlerdir.

Mevlevî Âyin Mûsikîsi ile ilgili tutum cümlelerinin ilk sırasında rahatlatma, ruh dinginliği, mânevî huzur gibi duygular yer almaktadır. Semâ ile ilgili düşüncelerde de yer almasına karşın ruhla ilgili ifadelerin mûsikî konusunda birden artış göstermesi oldukça dikkat çekicidir. Bu sonuçlar, mûsikînin ruhun gıdası olduğu yönündeki anlayışı destekler niteliktedir. Anketlerdeki duygu ve düşünceleri ifade eden cümlelerde “ruh” kelimesinin semâ bölümünde 10, mûsikî bölümünde bir kişide iki defa olmak üzere 28 yerde geçmesi de semâ Âyini’nin, özellikle Âyin Mûsikîsi’nin insanların ruhlarına hitap ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Tüm bunların yanında, Semâ Âyin Mûsikîsi’nin insanlarda huzur, huşû ve coşku duyguları uyandırdığını söylemek de mümkün görünmektedir. Konuyla ilgili bazı örnek cümleleri burada kaydetmek yerinde olacaktır:

“Ruhumu dinlendiriyor, mânevî huzur veriyor.” (Kayseri, bayan, 21, öğrenci, orta)

“Ruhları şablandırın, insana Hake’ni hatırlatan psikolojik ilaç” (Kayseri, bay, 27, esnaf, yüksek)

“İnsanın ruh kapılarını açıyor.” (Konya, bayan, 27, eğitimci, orta)

“Çok hoş bir ezgi, tamamen insanın ruhuna hitap eden bir olgu.” (Hatay, bay, 29, biyolog, yüksek)

“Yaşamdan önce ayıran sonra huzura doğru yolculuk yaptıran mûsikî, ruhumun dinlenmesine vesile oldu.” (Niğde, bayan, 27, hemşire, orta)

“Ruhun Cenab-ı Hak’ı bulma yolundaki billurlaşmasından ruhindaki duyguların notalara dökülmüş hâli.” (Çorum, bayan, 26, öğrenci, orta)

“Dinlendirici ve mânevî duyguları güçlendirici.” (Konya, bayan, 30, ev hanımı, orta)

“Gözlerimi kapatıp dinleyince çok farklı hislerim oldu. İnsanı rahatlatan başka âlemlere götüren bir müzik. Başka hiçbir müzikte böyle lâhûtluk olamaz.” (Konya, bayan, 23, ev hanımı, orta)

“Nefs, coşturucu, vurgulayıcı.” (İzmir, bayan, 60, emekli öğretmen, orta)

“Elest bezmine hasret. Kudümün vuruşları bazen kalbimde yankılanıyor. Gözlerimi kapadığımda mûsikî beni istediğim yere götürüyor. Bu kadar güçlü.” (Kastamonu, bayan, 20, öğrenci, orta)

Katılımcıların pek çoğu, Mevlevî Mûsikîsi’nin ruha hitap eden rahatlatıcı etkilerinden sonra dinledikleri müziğin özellikle dinî, tasavvufî, mistik boyutlarını vurgulayan ifadeler dile getirmişlerdir. Bu tür ifadelerde “ney”in özellikle belirtilmesi dikkat çekicidir. Bu sonuçlar, “ney”in Tasavvuf Mûsikîsi’nde ve Mevlevîlik’te özel bir yere sahip olduğu yönündeki kabullere de işaret etmektedir. Bazı örnek ifadeler şunlardır:

“Diğer dinî unsurlara benzettim. Yakın geldi. Söyleyecek söz bulamıyorum.” (Kayseri, bayan, 20, öğrenci, orta)

“*Son derece mistikti.*” (İstanbul, bayan, 42, ticaret, yüksek)

“*Çok kutsal geldi.*” (Konya, bayan, 26, veteriner hekim, orta)

“*Dinî müzik ile tasavvufî arayış ve buluşma çok güzel ifade ediliyor.*” (İzmir, bayan, 55, uzman doktor, yüksek)

“*Müzikî hakkında çok bilgim olmamasına rağmen neyin mistik sesinden etkilendim.*” (İstanbul, bay, 23, rehber, yüksek)

“*Ney sesi ateştir. İçinde ateş olmayan bu duyguyu yakalayamaz.*” (Konya, bayan, 29, öğretmen, orta)

“*Tasavvuf müziğini özellikle ney sesini duyduğumda ürperiyorum.*” (Adana, bayan, 32, öğretmen, yüksek)

“*Özellikle “Ney”in dilinden yanmış, pişmiş, arınmış bir nefsin nefesini duyarak mest olmak ötelere götürüyor. Diğer enstrümanlar da insanın kalp atışlarında coşan lirik şürlere çığlık attırır gibi... Kelimeler kâifaysiz, sözler nihaysiz kalıyor.*” (Konya, bayan, 46, gazeteci/yazar, orta)

Ziyaretçilerin, program esnasında dinî duygulara kapıldıklarını belirtmeleriyle paralel olarak dinledikleri müzik sonucunda Allah’a yakınlaşma, ilâhî aşk gibi ifadeler de yer verdikleri gözlenmiştir. Bunlarda bazıları şöyle sıralanabilir:

“*Aşkım uhvâleştirdi, gönlümü temizledi, aşkı duymamı sağladı.*” (Konya, bayan, 21, öğrenci, orta)

“*Huzur bulduğum ve Allah’a daha çok yakınlaştığımı hissettiğim anlar yaşatan bir müzik. Dünyada, dinlendiği anda herkeste aynı duyguları uyandıracığına inanıyorum.*” (Konya, bayan, 30, mühendis, orta)

“*İnsanın kendinden geçmesi ve yaratıcı ile konuşmasını başka bir enstrümanla anlatması ve anlaşması. Mânâ âleminde oluşumun anlatılmaz güzelliği.*” (Konya, bay, 50, emekli, orta)

Mevlevî Müsikîsi ile ilgili duyguların dile getirildiği cümlelerde, ziyaretçilerin hayatı ve kendilerini sorgulamalarına, bu tecrübeden kendilerine ders çıkarmalarına işaret eden ifadeler rastlanmıştır. Bu ifadeler, âyinin etkisinin uzun süreli olacağına dair ipuçları veriyor görünmektedir. Bazıları şunlardır:

“*Kendini sorgulamayı ve hayatı anlamayı sağlıyor.*” (Ankara, bayan, 23, mezun, orta)

“*Râbânî rahatlama, bir yerde nefsin terbiyesi, hesaplaşma.*” (Konya, bay, 25, optisyen, orta)

“*Yaşamımı değiştirmeyi aklıma getirdi.*” (Kayseri, bay, 29, ticaret, orta)

“*Televizyon karşısında izlemekten ayrı bir duygu. Tanrı’ya inancımı daha da artırdı. Dinî duygularım büyük ölçüde değişecek.*” (Çorum, bayan, 24, öğrenci, yüksek)

Müzikinin ruha hitap ettiğine vurgu yapan ifadelerin arasında zaman ve mekanın sınırlarını aşma tecrübesi de deneyimlenmektedir. Bu tür ifadelerin, dinî tecrübenin aşkın boyutuna vurgu yaptıkları söylenebilir. Bu konudaki iki örnek şunlardır:

“*İnsanı rahatlatan ve başka âlemlere götüren harika bir yorum*” (Adana, bayan, 37, ev hanımı, orta)

“*Huzur buldum. Neyin sesi çok etkiledi. İnsanı alıp başka âlemlere götürüyor. (Gerçek âleme)*” (Kayseri, bayan, 26, öğrenci, orta)

Mevlevî Âyin Müsikîsi ile ilgili yorumlar arasında kişinin kendi dışında diğer insanların da benzer duygulara kapılacağına dair ifadeler vardır. Bu söylemlerin, ziyaretçilerin müzik konusunda evrensel bir anlayış geliştirmelerinin bir sonucu olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Evrensellik içeren ifadeler şunlar örnek verilebilir:

“*Evrenselliği, ilâhî aşkın teması ve ruh huzuru olması.*” (Antalya, bayan, 47, emekli, orta)

“*Müziğim evrenselliğinin kanıtı ve diğerlerinden ayrılan özelliği tüm vücudu dinlendirmesi ve huzur vermesi.*” (Antalya, bay, 25, mühendis, orta)

Sonuç

Semâ Âyinleri’nde ortaya konan görsel sunumun ve dinlenen müziğin insan psikolojisi üzerinde önemli etkileri söz konusudur. Bu bağlamda, araştırma sonucu elde ettiğimiz verilere göre; Mevlevî Semâ Âyini ve Mevlevî Müsikîsi insanlar üzerinde büyük ölçüde olumlu etkiler bırakmaktadır. Bu noktada, mânevî yapılanma ile ilgili ifadeler, ön plana çıkmaktadır. Ayrıca müzikîyi konu alan bölümlerde, ziyaretçilerin “ruh” a çokça atıfta bulunmaları, Mevlevî Âyin Müsikîsi’nin büyük ölçüde ruha hitap ettiğini

göstermektedir. Özetle; Mevlevî Semâ Âyini, izleyenlere dinî bir tecrübe yaşatmakta; onların daha çok mânevî hayatlarında iz bırakmaktadır.

Sonuç olarak, aradan asırlar geçmiş olmasına rağmen Mevlana'nın fikirlerinin ve Mevlevî Semâ Âyini'nin ilgi odağı olmasının altında mânevî sebeplerin olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda, yaptığımız alan araştırması, Semâ tecrübesini yaşayanlar ve konunun uzmanları tarafından sıklıkla dile getirilen, Semâ Âyini'nin doğrudan ruha hitap ettiği yönündeki bilgilerin somut ifadesi olmaktadır. Ayrıca bu çalışma, insanların dinî yönelişlerinde duygusal arayışların ön planda olduğu ve din eğitimcilerinin bu ruhsal boşluğu doldurma girişimleriyle daha etkili bir din eğitimi gerçekleştirebilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Salt bilgi vermenin ötesinde, insanların mânevî dünyalarına da hitap eden bir din eğitimi, hem insanların zihinlerinde doğru bir din algısı oluşturmada hem de dinin birincil amacı olan Allah ve insan arasında ilişki kurma hedefine ulaştırmada büyük önem taşımaktadır.

EKLER

İzlenen Mevlevî Semâ Âyini Sonucunda Semâ İle İlgili Beklentilerin Karşılanması

İzlenen Âyin Sonucu Semâ Hakkındaki Beklentiler			Topla m
Karşlandı	Kısmen karşılandı	Karşılanmadı	
256	17	13	286
89,5%	5,9%	4,5%	100%

İzlenen Mevlevî Semâ Âyini Sonucunda Müsîkî İle İlgili Beklentilerin Karşılanması

İzlenen Âyin Sonucu Müsîkî Hakkındaki Beklentiler			Topla m
Karşlandı	Kısmen karşılandı	Karşılanmadı	
222	13	10	245
90,6%	5,3%	4,0%	100%

Semâ İle İlgili Duygu ve Düşünceler

	Semâ	Yazılan Cümlelerde Öne Çıkan İfadeler	S ayı	Yü zde
Beğeni Cümle eri	Çok Beğenme, Oldukça Etkilenme	Çok beğendim, çok etkilendim, muhteşem, büyüleyici, harika, muazzam vb.	1 27	67, 9%
	Beğenme ve Etkilenme	İyi, güzel, hoş, beğendim, etkilendim vb.	6 0	32, 1%
	Toplam		1 87	100 ,0%

Tutum Cümleleri	Allah'a Yakınlaşma	Teslimiyet, Allah'a ulaşma, Allah sevgisi, ilâhî aşk, coşku, Haktan alıp halka verme vb.	3 2	30, 4%
	Rahatlama	Ruh dinginliği, ruhun sesi, ruhun yıkanması, maneviyat, duygulanma, Ruhsal yolculuk, mutluluk, huşu, huzur vb.	3 2	30, 4%
	Sorgulama	Tefekkür, hayatı gözden geçirme, nefis terbiyesi, dünyanın geçiciliği vb.	1 1	10, 4%
	Yakın İlişki Kurma	Semâ yapma isteği veya yapıyormuş hissi vb.	7	6,6 %
	Başka Âlem Tecrübesi	Zamandan ve mekândan soyutlanma vb.	4	3,8 %
	Tavsiye	Herkes mutlaka görmeli vb.	3	2,8 %
Toplam		1 05	100 ,0%	

Mûsikî İle İlgili Duygu ve Düşünceler

	Mûsikî	Yazılan Cümlelerde Öne Çıkan İfadeler	Sayı	Yüzde
Beğeni Cümleleri	Çok Beğenme, Oldukça Etkilenme	Çok beğendim, çok etkilendim, muhteşem, büyüleyici, harika, muazzam vb.	9 5	66, 0%
	Beğenme ve Etkilenme	İyi, güzel, hoş, beğendim, etkilendim vb.	4 9	34, 0%
	Toplam		1 44	100 ,0%
Tutum Cümleleri	Rahatlama	Ruh dinginliği, ruhun sesi, ruhun yıkanması, maneviyat, duygulanma, ruhsal yolculuk, coşma, derinlik, mutluluk, huşu, huzur vb.	6 6	70, 9%
	Mistik Müzik ve Ney	Kutsal, ilahî, dinî, tasavvufî müzik, özellikle ney sesi, sazlıktan kopmuş neyin feryadı vb.	1 7	18, 2%
	Allah'a Yakınlık	Teslimiyet, Allah'a ulaşma, Allah sevgisi, ilâhî aşk, coşku, Haktan alıp halka verme vb.	9	9,7 %
	Sorgulama	Tefekkür, hayatı gözden geçirme, nefis terbiyesi, dünyanın geçiciliği vb.	7	7,5 %
	Başka âlem tecrübesi	Zamandan ve mekândan soyutlanma vb.	7	7,5 %
	Evrensellik	Mûsikî ve semânın evrenselliği, herkese hitap etmesi vb.	4	4,3 %

	Toplam		9 3	100 ,0%
--	---------------	--	--------	------------